

ЦИРКУЛАРНА ЕКОНОМИЈА КАО МОДЕЛ РАЗВОЈА КОЈИ ФОРМИРА
НОВИ ИДЕНТИТЕТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
EDUCIRC2022

ЦИРКУЛАРНА ЕКОНОМИЈА КАО ПОКРЕТАЧ ОСНАЖИВАЊА МЛАДИХ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

Фонд за науку
Републике Србије

Истраживање спроведено уз подршку
Фонда за науку Републике Србије,
БРОЈ ПРОЈЕКТА 303,
*Циркуларна економија као модел развоја
који формира нови идентитет
Републике Србије – EDUCIRC2022*

EDUCIRC2022
EDUCONS
UNIVERSITY

Овај материјал је сачињен уз финансијску подршку Фонда за науку Републике Србије. За садржину овог материјала искључиво је одговоран Универзитет Едуонс у Сремској Каменици и та садржина не одражава ставове Фонда за науку Републике Србије.

ЦИРКУЛАРНА ЕКОНОМИЈА КАО ПОКРЕТАЧ ОСНАЖИВАЊА МЛАДИХ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

Брошура “Циркуларна економија као покретач оснаживања младих у руралним срединама” намењена је младима, локалним заједницама, организацијама цивилног друштва, предузетницима и свима који су заинтересовани за одрживи развој руралних подручја. Циљ је оснажити младе људе да препознају могућности које пружа циркуларна економија и како их могу искористити за унапређење својих заједница. Ова брошура може бити корисна и за доносиоце одлука на локалном и националном нивоу који желе да подрже иницијативе које доприносе економском, социјалном и еколошком развоју руралних подручја.

ЦИРКУЛАРНА ЕКОНОМИЈА КАО ПОКРЕТАЧ ОСНАЖИВАЊА МЛАДИХ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

Укључивање младих генерација у креирање будућности мора бити један од битних императива сваког друштва. Млађе генерације су још увек недовољно интегрисане у научни, друштвено-политички и економски живот Републике Србије, као и у процесе одлучивања у целини.

Допринос младих генерација циљевима Зелене Агенде Европске уније и обезбеђивању климатски неутралне Европе до 2050. године, очекује се у јачању њихове посвећености достизању наведених циљева како Европске уније, тако и региона Западног Балкана.

Спровођење зелене транзиције, увођење циркуларних економских модела и остале политике које се односе на заштиту животне средине и смањење климатских промена захтевају спровођење одређених процеса. У сваком од корака наведених процеса потребно је, али није довољно - учешће младих. Осим тога, одлуке које се донесу (или не донесу) у догледно време ће у великој мери обликовати окружење у којем ће особе које су данас младе провести свој животни век. Због наведеног, активно ућешће младих у процесу дефинисања нових политика и доношење одлука је од највећег значаја управо за младе, јер зелена транзиција обухвата период од више деценија.

Прелазак са линеарне на циркуларну економију један је од путева ка одрживој будућности. Дилеме око тока транзиције ка циркуларној економији су актуелне како у Републици Србији тако и у Европској унији, а у циљу доприноса животной средини и економичности осмишљене су различите иновативне технологије и пословни модели. Међутим, социјална димензија, која се бави истраживањима о ангажовању младих у циркуларној економији, је ретко предмет истраживања. Разумевања иницијатива, мотивација и оснаживања младих у пракси циркуларне економије сматра се посебно битним за реализацију тако свеобухватне промене као што је прелазак на нови, циркуларни економски модел.

МЛАДИ У СТРАТЕГИЈАМА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Млади играју кључну улогу у стратегијама Европске уније, јер представљају будућност и носиоце одрживог развоја друштва. Европска унија има низ политика и програма усмерених на подршку младима, промоцију њихових права и укључивање у процесе доношења одлука. Неки од кључних аспеката у којима се млади укључују у стратегије Европске уније су:

Слика 1. Млади у стратешким политикама Европске уније

- ❖ **Образовање и запошљавање:** кроз унапређење образовних система и осигуравање квалитетног образовања и стручног усавршавања за младе. Програми као што је Ерасмус+ омогућавају младима да студирају, стичу искуства и развијају вештине у различитим земљама Европске уније. Поред тога, Европска унија подржава политике запошљавања које се фокусирају на смањење незапослености међу младима и стварање прилика за њихову професионалну афирмацију.

ЦИРКУЛАРНА ЕКОНОМИЈА КАО ПОКРЕТАЧ ОСНАЖИВАЊА МЛАДИХ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

- ❖ Млади и иновације: Европска унија подстиче иновације међу младима кроз различите програме и фондове, посебно у области науке, технологије и предузетништва. Иницијативе као што су Хоризонт Европа и програми подршке стартап предузећима пружају финансијску подршку и менторство младим предузетницима и истраживачима.
- ❖ Млади као активни грађани: Европска унија промовише партиципацију младих у друштвеном и политичком животу. Млади имају прилику да учествују у волонтерским активностима, разменама мишљења и доношењу одлука на локалном, националном и европском нивоу.
- ❖ Борба против дискриминације и социјалне искључености: Европска унија је активна у заштити права младих и борби против свих облика дискриминације и социјалне искључености. Млади су посебно рањива група у друштву, те се кроз политике Европске уније настоји осигурати њихова заштита и подршка, посебно кад је у питању сиромаштво, неједнакост, те универзалан приступ образовним и здравственим услугама..
- ❖ Климатске промене и одрживост: Млади су покретачи и кључни носиоци промена у питањима заштите животне средине и одрживог развоја. Европска унија препознаје њихову улогу у борби против климатских промена и промоцији одрживих пракси. Иницијативе као што су Зелена Агенда за Европу и програми финансијске подршке за пројекте одрживости пружају младима платформе и ресурсе за активно учешће у овим процесима. Политика Европске уније посматра младе као кључне актере у остваривању циљева Европске уније, а њени посебни програми су усмерени на подршку њиховом развоју, инклузији и партиципацији у изградњи боље и одрживије будућности за све грађане Европе.

МЛАДИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

- ❖ Млади у Републици Србији представљају значајну демографску групу са специфичним изазовима и потребама, посебно у области образовања и запошљавања, дигитализације, учешћа у активностима друштвене заједнице, укључивања у културне догађаје, али и интересовања за европске интеграције и процесе прикључивања Европској унији.
- ❖ Прегледом тренутног образовног система (основно, средње и високо образовање) увиђа се потреба унапређења у погледу нових образовних профила, који ће одговарати променама које доноси зелена транзиција и омогућити школовање младих који ће бити у стању да на наведене промене адекватно одговоре. *Стратегија запошљавања у Републици Србији за период 2021. до 2026. године* истиче да је учешће младих у укупном броју запослених у Републици Србији веома ниско по европским стандардима.
- ❖ Стопа незапослености младих од 15 до 24 године у 2023. години је износила 26% (Републички завод за статистику, Београд). Наведена Стратегија предвиђа подршку запошљавању младих и чини мост ка отварању радних места за наредне генерације, а у оквиру мера политике запошљавања обухвата и меру побољшања положаја младих на тржишту рада.
- ❖ Дигитализација је постала важан фактор у животима младих у Републици Србији. Млади су веома активни на друштвеним мрежама и користе дигиталне технологије за комуникацију, и друге сврхе, што треба искористити у плановима унапређења положаја младих у руралним подручјима.

ЦИРКУЛАРНА ЕКОНОМИЈА КАО ПОКРЕТАЧ ОСНАЖИВАЊА МЛАДИХ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

- ❖ У Републици Србији је присутан активизам младих, који се пре свега огледа кроз постојање различитих организација и иницијатива које окупљају младе и пружају им прилику да се ангажују у различитим питањима, мада учешће младих није на задовољавајућем нивоу.
- ❖ Млади у Републици Србији такође показују интересовање за европске интеграције и прате процесе приступања Европској унији. Постоји низ програма подршке Европске уније намењених младима, као што су размене, стипендије и пројекти који промовишу европске вредности и сарадњу.
- ❖ Иако постоје многе могућности и перспективе за младе у Републици Србији, постоје и бројни изазови који су додатно интензивирани са порастом политичке и економске нестабилности на глобалном нивоу. Република Србија је део светске, европске и регионалне економије, те је њен развој у свим сегментима под утицајем разносврских екстерних и интерних фактора.
- ❖ Превазилажење поменутих изазова је посебно важно за младе, нарочито у сегменту руралног развоја, за шта Република Србија има велики потенцијал, али је депопулација села константно присутан проблем за који се морају тражити нова решења.

МЛАДИ И ЦИРКУЛАРНА ЕКОНОМИЈА

- ❖ Преласком на циркуларни модел економије који је један од приоритета европске Зелене Агенде, а посебно на локалном нивоу, заједнице могу да створе економске, еколошке и друштвене бенефите, али треба имати у виду да је за наведено потребно доношење планских докумената - за шта је потребно време.
- ❖ Одлуке и политике које Република Србија, као и локалне самоуправе доносе показале своје ефекте за неколико година, или чак деценија - те је од посебног значаја активније укључивање младих који ће живети и стварати у наредним деценијама.
- ❖ Основни приоритети циркуларне економије, који би требали да буду у фокусу развојних стратегија и будућих делатности за младе у руралним срединама су: енергетска и ресурсна ефикасност, поновна производња и рециклажа, као и сектор услуга - што представља пут за одрживи економски раст.

Слика 2. Приоритетне делатности циркуларне економије

ОСНОВНИ СТУБОВИ ОСНАЖИВАЊА МЛАДИХ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

1. ОСТАНАК МЛАДИХ У РУРАЛНИМ СРЕДИНАМА

- ❖ Омогућавање младима да остану на селу је важан циљ који захтева интегрисани приступ и различите стратегије како би се осигурало да рурална подручја остану дугорочно витална и перспективна за будућност.
- ❖ Отварање радних места за младе у руралним срединама се може најефикасније спровести кроз механизме подршке развоју малих и средњих предузећа у области одрживог развоја, пољопривредне производње, сеоског туризма, кроз подстицаје руралном предузетништву у секторима који могу обезбедити одржива запослења.

ЦИРКУЛАРНА ЕКОНОМИЈА КАО ПОКРЕТАЧ ОСНАЖИВАЊА МЛАДИХ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

- ❖ Образовање и стручно усавршавање су континуирано потребни, како би се унапредиле радне квалификације младих, са посебним нагласком на едукацију у области одрживог развоја, циркуларне економије и социјалног предузетништва. Наведено укључује спровођење потребних модификација наставних планова у образовном систему, као и програме обуке у пољопривреди, руралном туризму, занатству и другим секторима релевантним за рурални развој.
- ❖ Програми подршке младим пољопривредницима могу створити стабилно окружење за младе који желе да се баве пољопривредом, а могу се реализовати кроз субвенције, технолошку подршку, приступ финансијама, као и програме менторства и размене искустава између старијих и млађих генерација.
- ❖ Државне институције на свим нивоима могу пружити субвенције, подстицаје и друге финансијске олакшице младима који желе да остану на селу или покрену сопствене послове, што може укључивати субвенције за куповину земљишта, подршку приликом оснивања предузећа, пореске олакшице и друге подстицајне мере. Кроз комбинацију ових стратегија и подршке, могуће је створити одрживе услове који ће младима омогућити да као место за свој приватни и пословни живот одаберу рурална подручја, што доприноси очувању руралних заједница и спречава депопулацију села.
- ❖ Развој руралног туризма може створити нове пословне прилике и привући младе људе да остану на селу, што може укључивати подршку развоју сеоских домаћинстава, етно-села, агро-туристичких фарми и других делатности које могу привући посетиоце и генерисати приходе за локално становништво.

ЦИРКУЛАРНА ЕКОНОМИЈА КАО ПОКРЕТАЧ ОСНАЖИВАЊА МЛАДИХ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

- ❖ Очување локалне културе, традиције и заједнице може ојачати осећај припадности младих руралним подручјима, што може укључивати подршку организацијама цивилног друштва, културним догађајима, спортским клубовима и другим активностима које промовишу заједништво и идентитет локалне заједнице.

2. ИНФРАСТРУКТУРА У РУРАЛНИМ СРЕДИНАМА

- ❖ Пружање адекватне инфраструктуре и основних услуга у руралним подручјима, као што су путеви, водоводна и канализациона мрежа, здравствене и образовне установе, као и приступ интернету, побољшава квалитет живота и опредељење младих да живе и раде у руралним срединама.
- ❖ Пружање приступа интернету и мобилној телефонији је од посебне важности за младе у данашњем дигиталном добу. На тај начин млади имају приступ образовању на даљину, информацијама, пословним могућностима, као и отворену комуникацију.
- ❖ Обезбеђивање квалитетне образовне инфраструктуре у руралним подручјима, што укључује школе, библиотеке, и образовне центре, омогућава младима приступ квалитетном образовању без потребе да напуштају своја места боравка.
- ❖ У руралним срединама треба да постоји континуиран приступ примарној здравственој заштити за све категорије становништва, уз олакшан приступ секундарној и терцијарној здравственој заштити у најближем граду.
- ❖ Развијена транспортна инфраструктура омогућава младима бољу повезаност руралних подручја и градова, али је потребна и боља повезаност унутар самих руралних подручја што се постиже изградњом путева, бицикличких стаза, као и организацијом јавног превоза.

ЦИРКУЛАРНА ЕКОНОМИЈА КАО ПОКРЕТАЧ ОСНАЖИВАЊА МЛАДИХ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

- ❖ Обезбеђивање приступачне рекреацијске и културне инфраструктуре, што укључује спортске објекте, паркове, биоскопе, позоришта, културне центре и друге забавне и едукативне садржаје у великој мери унапређују живот у руралним срединама.
- ❖ Од посебног је интереса обезбедити подршку заједнице младима који желе да формирају породицу и подижу децу на селу. Од посебне је важности доступно предшколско образовање, подршка породици, културне и рекреативне активности за децу и програми подршке родитељима.
- ❖ Млади у руралним подручјима треба да имају приступ тачним и корисним информацијама о репродуктивном здрављу, планирању породице, родитељству и другим релевантним темама.

3. ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ РАДНИХ МЕСТА ЗА МЛАДЕ У РУРАЛНИМ СРЕДИНАМА

- ❖ Стварање радних места за младе у руралним срединама је један од кључних фактора који доприноси повећању броја младих у руралним срединама.
- ❖ Подстицање диверсификације пољопривредне производње може створити нове пословне прилике за младе, што може укључивати подршку органској пољопривреди, производњи специјализованих производа, агротуризму, преради хране и другим секторима који могу обезбедити одржива запослења.
- ❖ Модел који промовише циркуларна економија се може сматрати посебно остварљивим у руралним срединама, али они такође могу да подстакну отварање радних места, обезбеђујући двоструку корист, како животној средини тако и новим генерацијама.

ЦИРКУЛАРНА ЕКОНОМИЈА КАО ПОКРЕТАЧ ОСНАЖИВАЊА МЛАДИХ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

- ❖ Како економије прелазе на циркуларност, кружни ланац вредности омогућава систематско смањење количине створеног отпада уз стварање потенцијалних радних места.
- ❖ Циркуларне активности (као што су рециклажа и поновна употреба) су радно интензивне делатности и као такве могу деловати као важни покретачи запошљавања, посебно за младе који траже посао на почетним нивоима.
- ❖ Прелазак на циркуларност ће укључити дигиталне технологије и делатности у којима већ постоји значајно учешће младих, уз очекивање пораста у будућности.
- ❖ Циркуларне активности могу генерисати радна места за почетнике и младе да нижим квалификацијама, што је од посебног значаја за младе, нарочито у рањивим друштвеним групама.
- ❖ Зелена Агенда не претпоставља да су послови који су „добри за животну средину” аутоматски и „добри за раднике”. Циркуларна економија даје приоритет младим људима и инклузивности, осигуравајући да новоотворена зелена радна места нуде безбедније и хуманије услове рада уз одговарајућу разумну надокнаду.
- ❖ Подстицање развоја предузетништва у руралним подручјима може створити нове пословне могућности за младе, што може укључивати подршку оснивању малих и средњих предузећа, занатских радионица, услужних делатности, као и дигиталних и креативних индустрија.
- ❖ Традиционална занимања попут столарских, керамичарских, ткачачких и других занатских вештина могу пружити могућности за запошљавање младих у руралним подручјима, али је потребно спровести адекватне обуке, радионице и подршку за очување и ревитализацију старих заната.

ЦИРКУЛАРНА ЕКОНОМИЈА КАО ПОКРЕТАЧ ОСНАЖИВАЊА МЛАДИХ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

- ❖ Развијање веза између руралних и урбаних подручја може отворити нове пословне могућности за младе у руралним срединама, превасходно у погледу развоја ланца снабдевања, дистрибуцију производа, пружање услуга и друге облике сарадње са градским предузећима и тржиштима.
- ❖ Подстицање иновација и дигитализације ствара нове пословне могућности за младе у руралним подручјима, што укључује подршку предузетничким иницијативама у овој области, а пре свега технолошким иновацијама, е-трговини, образовању на даљину и другим дигиталним пословним моделима.
- ❖ Развој социјалног предузетништва може створити пословне могућности које доприносе решавању друштвених и еколошких проблема у руралним подручјима.
- ❖ Од посебне је важности да се све стратегије и политике развијају у сарадњи са младима, локалним заједницама, предузетницима, образовним институцијама и другим релевантним актерима.

4. АКТИВИЗАМ И УЧЕШЋЕ МЛАДИХ У ПРОЦЕСУ ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКА

- ❖ Укључивање младих у процес доношења одлука на свим нивоима, као и приликом конципирања и доношења регулаторних докумената који су од посебног интереса за младе је кључно за остваривање партиципативне демократије и изградњу инклузивног друштва.
- ❖ Обезбеђивање активног учешће младих у доношењу одлука може се унапредити кроз едукацију и информисање младих о њиховим правима и могућностима за учешће у друштвеном животу што се може остварити путем организовања радионица, семинара, едукативних кампања и информисања путем медија о процесима доношења одлука и њиховом значају.

ЦИРКУЛАРНА ЕКОНОМИЈА КАО ПОКРЕТАЧ ОСНАЖИВАЊА МЛАДИХ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

- ❖ Један од начина може бити и успостављање институционалних механизма, попут формирања саветодавних тела, форума младих, омладинских парламената или других платформи за дијалог између младих и доносиоца одлука, а који омогућавају младима да изразе своје ставове, идеје и предлоге у процесу доношења одлука.
- ❖ Ставови младих могу се спознати кроз организовање консултација и спровођење анкета међу младима како би се добиле релевантне информације о њиховим потребама, интересима и приоритетима, што треба да се узме у обзир у процесу доношења одлука. Важно је осигурати да ове консултације буду транспарентне, отворене и инклузивне. То подразумева активно тражење мишљења и уважавање ставова младих у свим фазама процеса, од планирања до имплементације политика и програма.
- ❖ Млади у руралним срединама треба да имају приступ менторству, подршци и ресурсима како би се оснажили да активно учествују у доношењу одлука. Приступ менторства је дефинисан као перспективан облик рада са младима у Европској унији, али треба знати да његови ефекти нису довољно истражени.
- ❖ Транспарентност у процесу доношења одлука основа је за изградњу поверења између младих и доносиоца одлука. Важно је осигурати да информације о доношењу одлука буду доступне јавности, као и да постоји механизам одговорности који омогућава праћење и евалуацију имплементације одлука. Кроз ове кораке, могуће је оснажити учешће младих у доношењу одлука и омогућити им да активно доприносе изградњи бољих заједница које одражавају њихове потребе, интересе и аспирације.

Издавач: Универзитет Едуконс у Сремској Каменици
Финансијер пројекта: Фонд за науку Републике Србије

Трајање пројекта: април 2023 – април 2025.

Штампа: Тампограф, Нови Сад

Тираж: 200 примерака

Датум: март 2024.

Интернет страница пројекта: <https://www.educirc.rs/>

Контакт: проф. др Мирјана Радовановић, руководилац пројекта

021 4893 617

mirjana.radovanovic@educons.edu.rs

Ова брошура је сачињена уз финансијску подршку Фонда за науку Републике Србије. За садржину ове публикације искључиво је одговоран Универзитет Едуконс у Сремској Каменици и та садржина не изражава ставове Фонда за науку Републике Србије.